

6/2007

Nuorten työolot Suomessa viimeaikaisten työoloselvitysten valossa

Päivi Järvinieni

TM analyyseja

Nuorten työolot Suomessa viimeaikaisten työoloselvitysten valossa

Päivi Järvinieniemi

Työministeriö
Analyysiyksikkö
2007

ISBN 978-952-490-182-6
ISSN 1797-0687

Työministeriö
Ministry of Labour
Eteläesplanadi 4, 00130 Helsinki, Finland
Email: etunimi.sukunimi@mol.fi

Helsinki, joulukuu 2007

PÄIVI; JÄRVINIEMI: NUORTEN TYÖOLOJEN SUOMESSA VIIMEAIKAISTEN TYÖOLOSELVITYSTEN VALOSSA

Tiivistelmä: Työurien pidentämisen strateginen tavoite liitetään työelämän tuottavuuden nostamiseen ja hyvinvoinnin parantamiseen (Hallitusohjelma 15.4.2007). Työuria nähdään voitavan pidentää sekä aikaistamalla nuorten työelämään tuloa että pitämällä ikääntyneet entistä kauemmin työssä. Alle 25-vuotiaiden palkkatyöhön integroitumiseen ja työelämässä selviytymiseen vaikuttavat heidän työolonsa ja -ehtonsa. Nuorten työoloihin on aiemmin yritetty vaikuttaa sopimuksin ja laein. Myös joitakin tutkimuksia nuorten työssäkäynnistä ja työoloista on teetetty viime vuosikymmenen vaihteessa.

Tässä raportissa kuvataan viime vuosina valmistuneiden keskeisten julkaistujen työoloselvitysten antia nuorten työolojen pohdinnalle. Mihin tällaisissa selvityksissä on kiinnitetty nuorten osalta huomiota, kuvastaa joko jo havaittuja eroja muita ikäryhmiä koskeviin tuloksiin verrattuna tai sitä, mitä erityisesti nuorten osalta on pidetty tärkeänä selvittää.

Työoloselvitysten välisten tiedonkeruu- ja analyysimenetelmien erojen syitä ja seurauksia koskeva keskustelu on ollut melko vähäistä. Työolot ovat samalla helposti julkisuuskyynnyksen ylittävä aihe aina, kun jotain uusia tuloksia niiden osalta on kuvattavissa. Niiden julkisuudessa esittäminen voi aiheuttaa myös itseään toteuttavan ennustuksen; ovathan kyseessä yksilötason, subjektiivista kokemista ja sen ilmaisemista koskevat aineistot. Selvitysten välittämä kuva työolojen eri osaluista voi olla myös keskenään ristiriitainen.

Raportissa tarkastelun kohteena olevat työoloselvitykset ovat työministeriön työolobarometri 2006 ja Tilastokeskuksen työolotutkimus 2003 aiempine vertailutietoineen, Työterveyslaitoksen Nuoret ja työ –barometri vuosilta 2003 ja 2007, International Social Survey Programme (ISSP) – tutkimusohjelman vuoden 2005 Suomea koskeva raportti sekä valtion Nuorisosiain neuvottelukunnan ja Nuorisotutkimusverkoston tuottamat Nuorisobarometrit vuosilta 2006 ja 2007.

Avainsanat: työolot, työoloselvitykset, nuorten työ, nuorten työssäkäynti, työurat, työtyytyväisyys

Abstract: The strategic goal of extending working careers is linked to enhancing workplace productivity and improving well-being (Government Programme 15 April 2007). It is considered possible to extend careers both by moving up the entry of youths into the labour market and keeping ageing labour in the workforce longer. The working conditions and employment terms of persons under 25 years of age affect their integration into wage labour employment and workplace survival. Previously, efforts were made to influence youth working conditions by means of agreements and legislation. Some studies of youth employment and working conditions have been commissioned at the turn of the millennium.

This report describes the findings of working condition surveys conducted by key publications in recent years in examining youth working conditions. Where youths are concerned, the focus of these types of surveys was on whether to specify known differences compared with the results of other age groups or what was considered an important subject of examination. There has been very little discussion concerning the causes and effects of differences between the data collection and analysis methods employed in the various working condition surveys. Working conditions are also a topic that easily crosses the publicity threshold whenever new results are being presented. Their publication can also result in a self-fulfilling prophecy – indeed, these are subjective experiences at

the individual level and the data expressing these experiences. The image that surveys convey of the various aspects of working conditions can also be contradictory.

The working conditions surveys which are the subject of focus in this report comprehend: the Ministry of Labour Working Conditions Barometer 2006 and Statistics Finland Quality of Work Life Survey 2003, including previous comparison data; Finnish Institute of Occupational Health Youth and Work Barometer for 2003 and 2007; International Social Survey Programme (ISSP) 2005 report on Finland; and Youth Barometers for 2006 and 2007 produced by the Advisory Council for Youth Affairs and Finnish Youth Research Network.

Key words: working conditions, working conditions surveys, youth work, youth employment, working careers, job satisfaction

SISÄLTÖ

1. YLEISTÄ.....	1
2. ALAIKÄISTEN TYÖOLOIHIN VAIKUTTAMISESTA SOPIMUKSIN JA LAEIN	3
3. ALAIKÄISTEN TYÖSSÄKÄYNNISTÄ 2000-LUVUN VAIHTEESSA	4
4. TYÖOLOSELVITYSTEN ANTAMA KUVA NUORTEN TYÖOLOISTA 2000-LUVULLA....	5
5. TYÖOLOBAROMETRI JA TYÖOLO TUTKIMUS: TYÖLLISYYS, TYÖKYKY, KEHITTÄMIS- JA VAIKUTUSMAHDOLLISUUDET TYÖSSÄ, TYÖSYRJINTÄ JA VÄKIVALLAN UHKA.....	6
6. NUORET JA TYÖ -BAROMETRIT, NUORISOBAROMETRIT JA ISSP-TUTKIMUS: SUHTAUTUMINEN TYÖHÖN JA ARVOT, VAIKUTUS- JA KEHITTÄMISMAHDOLLISUUDET TYÖSSÄ, TYÖYMPÄRISTÖTEKIJÄT JA TYÖKUORMITUS.....	8
7. TULKINTOJA JA PÄÄTELMIÄ	12

1. YLEISTÄ

Hallituksen strategiaan kuuluu työurien pidentämisen tavoite, joka liitetään kansalaisten hyvinvointiin ja työelämän tuottavuuden nostamiseen vastauksena globalisaation yhteiskunnalle aiheuttamiin haasteisiin¹. Työuria tulisi tämän mukaisesti pidentää sekä alkupäästä aikaistamalla nuorten työelämään tuloa sekä loppupäästä pitämällä ikääntyneet entistä kauemmin työssä. Ideat toimenpiteiksi ja keinoiksi ovat jo aiemminkin olleet mitä moninaisimmat eri hallinnonaloilla; tutkitaan, kehitetään, koulutetaan ja tarvittaessa houkuteltaan.

Ikääntyvien työajoista, palkitsemisesta, työoloista ja työsyrynnästä tai yhdenvertaisesta kohtelusta työelämässä on kannettu huolta ainakin 1990-luvun puolivälistä lähtien erilaisin tutkimus-, kehittämis-, koulutus- ja kampanjaohjelmin (Kansallisen ikäohjelman lisäksi ns. työuraohjelmat eli Työterveyslaitoksen Kesto, Opetusministeriön Noste, Työministeriön Tykes ja Sosiaali- ja terveysministeriön Veto sekä työministeriön Työssä jaksamisen ohjelma). Työssä on alettukin jatkaa yhä iäkkäämmäksi. Työeläkevakuuttajat, TELA:n mukaan vuonna 2005 keskimääräinen työuralta vetäytymisikä oli Suomessa 61,7 vuotta (EU:n keskiarvo on 60,9 vuotta; Eurostat). Ikääntyneiden työolojen ja työkyvyn sekä yleisen työllisyystilanteen koheneminen ovat vaikuttaneet siihen. Lisäksi vuoden 2005 alusta eläketurvaan tehty muutos joustavasta eläkeiästä sallii työssäkäynnin 63-68-vuotiaaksi saakka.

Kansallisen Ikäohjelman puitteissa tutkittiin ikäjohtamista päätyen siihen, että sitä vastustaisivat erään kyselyaineiston mukaan eniten nuoret ja akateemisen koulutuksen omaavat (Juuti 2001, 128). Ikäjohtaminen käsitteenä koski siis ikääntyviä, ei nuoria. Varsinaista ikäsyryntää työelämässä olivat työministeriön teettämän raportin mukaan kokeneet kuitenkin jotakuinkin yhtä harvoin tai usein niin ikääntyvät kuin nuoretkin, alle 25-vuotiaat. Omaan ikäryhmään kohdistuvaa syrjintää oli havaittu herkimmin (ikäryhmästä riippuen 11-14%). Henkilön sukupuolella, koulutusasteella, työpaikan koolla, henkilöstöryhmien välisillä ristiriidoilla ja henkilöstömäärän muutoksilla oli ollut vaikutusta ikäsyryntähavaintoihin. (Kouvonen 1999, 132-134.)

Tässä ei käydä enempää läpi eri hallinnonalojen toimenpiteiden todennettuja tai oletettuja vaikutuksia ikääntyvien työhön ja työuraan, vaan luodaan katsaus palkkatyössä olevien ikähaarukan toiseen päähän. Nuorten työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistumista tai viime hallituskauden työllisyyden politiikkaohjelmaan kuuluvan, ns. nuorten yhteiskuntatakuun problematiikkaa ja tuloksia ei myöskään käsitellä. Aiheesta on valmistunut työministeriön Nuorisotutkimussäätiöltä tilaama erillinen tutkimus (Pitkänen ym. 2007). Alle 25-vuotiaiden työttömyys on vähentynyt vuoden 2005 jälkeen noin 13 % vuosittain. Todettakoon kuitenkin, että vuonna 2006 nuorten työttömyysaste Suomessa (9,4%) oli muihin Euroopan maihin verrattuna keskimääräistä korkeampi (Tilastokeskus). Alle 25-vuotiaiden osuus puolestaan työttömistä työnhakijoista on noin kymmenesosa (11 %) (työministeriön työnvälitystilasto 8/2007). Esimerkiksi vuoden 2006 nuorisobarometrin aineistossa, joka koskee 15-29-vuotiaita, vastaajista luokitteli itsensä työttömiksi 16 % (Myllyniemi 2006, 18). Työttömyyteen kohdistuvia asenteita selvitetessä on havaittu 2000-luvulla kuitenkin sellainen muutos, että reilusti yli puolet (57 %) nuorista ei enää pidä työttömyyttä pahana, jos toimeentulo olisi turvattu. Työttömyys nähtäisiinkin siten yhä useammin yhteiskunnan kuin yksilön ongelmana ja työ enemmän itsensä kehittämisen mahdollisuutena kuin pakkona. Miehet ajattelevat näin kuitenkin naisia harvemmin. (Myllyniemi 2007, 44 ja 52-56.) Kansainvälisen yhteiskuntatieteellisen aineiston (ISSP 2005) mukaan alle 30-vuotiaat suomalaiset haluaisivat käyttää nykyistä enemmän aikaansa ansiotyöhön riippumatta työnantajasta tai sosiaalisesta asemastaan, kun taas 30-50-vuotiaat haluaisivat muita ikäryhmiä enemmän lyhentää työhön käyttämäänsä aikaa. Niinikään alle 30-vuotiaista yli kaksi kolmannesta haluaisi toimia

¹ Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 15.4.2007: hallituksen talousstrategia.

palkansaajana ja noin neljännes yrittäjänä. (Melin ym. 2007, 11-12 ja 18). Tilastokeskuksen työolotutkimuksen (2003) mukaan keskimääräiset työkokemusvuodet ovat vaihdelleet 15-24-vuotiailla koulutustasosta riippuen perusasteen suorittaneiden naisten 1,8 vuodesta keskiasteen koulutustason miesten ja korkea-asteen koulutustason naisten 3,3 vuoteen. Työpaikkaa oli vaihtanut edellisen viiden vuoden aikana yli kolme neljännestä (77 %). (Lehto ym. 2004, 17 ja 21.) Nuorten työnsaantiin on todettu vaikuttaneen eniten oma aktiivisuus ja aiemmat suhteet työelämään (esim. Sulander ym. 2007, 102).

Alle 25-vuotiaat käyvät virallisten tilastojenkin mukaan palkkatyössä myös opintojen ohessa ja vaihtavat työpaikkaa yleisesti. Yliopisto-opiskelijoista kävi vuonna 2005 työssä noin 57 %, ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 56 %, ammattikorkeakouluopiskelijoista 54 % ja jopa lukiolaisista noin kolmannes (Tilastokeskuksen työssäkäyntitilasto 8.5.2007; mukana vain 18-vuotta täyttäneet opiskelijat). Tämä on oppilaitosten opettajien keskuudessa alkanut herättää vakavaa huolestuneisuutta; tutkintojen valmistumisen on nähty viivästyvän ja opintomenestyksen heikentyvän. Akateemisessa toimintaympäristössä sen on osaltaan väitetty johtavan jopa määräraikaisten työsuhteiden yleistymiseen korkeakoulutettujen keskuudessa (esim. Wiberg 2007).

Nuorten palkkatyöhön integroitumiseen ja työelämässä menestymiseen voi olettaa vaikuttavan olennaisesti heidän työolonsa ja työnteon ehtonsa. Tätä näkökulmaa ei ole kuitenkaan (työ)poliittisessa keskustelussa tuotu esiin kovin selvästi, minkä osalta perspektiivi ulottuu 1980-1990-luvun vaihteeseen. Tässä katsauksessa tarkastellaan viime vuosina valmistuneiden, eräiden keskeisten julkaistujen työoloselvitysten antia nuorten työolojen pohdinnalle. Kohteena ovat siis julkaistut työoloselvitykset yhtä paljon kuin nuorten työolot laaja-alaisesti ymmärrettynä² ulottuen työllistymisodotuksista työsyrijintähavaintoihin. Se, mihin työoloselvitysten raporteissa on kiinnitetty nuorten osalta huomiota, kuvastaa joko havaittuja eroja muita ikäryhmiä koskeviin tuloksiin verrattuna tai sitä, mitä nuorten osalta on pidetty syystä tai toisesta tärkeänä selvittää ja tuoda esiin. Aluksi kuvataan kuitenkin lasten ja nuorten työoloihin vaikuttamispyrkimyksiä sopimuksin ja laein sekä luodaan katsaus eräisiin viime vuosituhannen vaihteen aihetta käsitteleviin tutkimuksiin Suomessa.

---

² Esim. Tilastokeskuksen työolotutkimus sisältää aineistoa fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta työympäristöstä, työkokemuksesta, työmarkkina-asemasta, työehdoista, psyykkisestä ja somaattisesta työperäisestä oireilusta, työmotivaatiosta, työtyytyväisyydestä, työorientaatiosta, tasa-arvosta ja oikeudenmukaisuuden kokemisesta, työstä poissaoloista sekä työn ja yksityiselämän yhteensovittamisesta (ks. esim. Lehto ym. 2004, 6).

2. ALAIKÄISTEN TYÖOLOIHIN VAIKUTTAMISESTA SOPIMUKSIN JA LAEIN

Suomen työministeriö on ollut vaikuttamassa kansainvälisen työjärjestön, ILO:n maailmanlaajuisiin alaikäisen työvoiman hyväksikäytön ehkäisemistä koskeviin hankkeisiin. Työministeriö osallistui mm. lapsityövoiman pahimpien muotojen poistamista koskevan yleissopimuksen (no 182/1999) valmisteluprosessiin. Sopimuksessa (voimassa 17.1.2001 lähtien) korostetaan mm. säännösten noudattamisen tärkeyttä, valvonnan tehostamista ja vaihtoehtojen luomista hyväksikäytön kohteeksi joutuneille lapsille. Esille nostetaan myös tyttöjen erityisongelmat - kuten tilastoimaton kokoaikainen kotitaloustyö ja prostituutio - lasten koulutustarpeet, tiedotuksen merkitys ja lapsityövoimaa koskevan tilastotiedon keräämisen tärkeys

Työministeriössä valmisteltiin niinkään laki nuorista työntekijöistä (754/1998), jota muutettiin vuodesta 1999 lähtien vastaamaan nuorten työntekijöiden suojelusta annetun direktiivin ja Euroopan neuvoston sosiaalisen peruskirjan vaatimuksia. Lisäksi työministeriössä laadittiin päätös nuorille vaarallisista töistä (no 410/1996) esimerkkiluetteloineen. Suomessa 15 vuotta täyttäneellä voi teettää vakinaista kokoaikaista palkkatyötä vain, jos hän on suorittanut oppivelvollisuutensa. Nuorten säännöllisestä työajasta, ylityöstä, enimmäistyöajasta ja työajan sijoittelusta on omat säännöksensä; 14-vuotta täyttäneiden koululaisten työssäkäyntiin liittyviä työaikanormeja jopa tiukennettiin. Oppivelvolliset saavat lain mukaan olla työssä lukukausien aikana enintään yhteensä 12 tuntia viikossa ja viikonloppuisin enintään seitsemän tuntia päivässä. Koulu- ja työtuntien summa saa olla enintään kahdeksan tuntia päivässä. Koululoma-ajasta saa palkkatyön tekoon käyttää enintään puolet. Oppisopimuskoulutuksessa opiskelijan tietopuoliseen koulutukseen kuluva aika ja työaika yhteensä eivät saa ylittää kahdeksaa tuntia vuorokaudessa eivätkä 40 tuntia viikossa. Edelleen on rajoitettu mahdollisuutta käyttää nuoria hätätyöhön siten, että hätätyön teettämisen nuorilla on oltava aina toissijainen vaihtoehto aikuisiin nähden.

Työsopimuslaissa (320/70) säädetään mm. 15 vuotta täyttäneen oikeudesta solmia ja purkaa itse työsopimuksensa. Tätä nuoremman henkilön työsopimuksen tekemiseen tarvitaan huoltajan suostumus. Työturvallisuuslakia (738/2002) sovelletaan nuoriin työntekijöihin siten, että Suomessa nuorta työntekijää ei saa käyttää työhön, joka on hänen ruumiilliselle tai henkiselle kehitykselleen vahingoksi tai joka vaatii häneltä suurempaa ponnistusta tai vastuuta kuin hänen ikäänsä ja voimiinsa katsoen on kohtuullista. Lakien noudattamista valvovat työsuojeluviranomaiset ja rikkomukset on sanktioitu rikoslaissa.

3. ALAIKÄISTEN TYÖSSÄKÄYNNISTÄ 2000-LUVUN VAIHTEESSA

Varhaisnuorten palkkatyön oli havaittu keskittyneen herkästi harmaan talouden alueelle, jolloin he olisivat myös työelämän säännösten ulottumattomissa. Muutenkin nuorten nähtiin voivan joutua kohtaamaan erilaisia työelämän ongelmia. Peruskoululaisille jäivät esim. kaikkein heikoimmin palkatut ja ikävimmät työt, joita varttuneemmat nuoret ja aikuiset eivät halunneet tehdä. Koululaisten työssäkäyntiä ja samalla työoloja selvitettiin työministeriön koordinoiman Työpoliittisen tutkimusohjelman puitteissa ja aloitteesta, kun edellä mainittu laki oli herättänyt eduskunnassa keskustelua näitä asioita koskevan tiedon vähäisyydestä. 2000-luvun alussa valmistui kaksi tutkimusta (Kouvonen 2000 ja 2001) Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa sekä näiden tekijän väitöskirja (Kouvonen 2002 ja 2003). Lasten ja nuorten palkkatyötä tarkasteltiin nuorten syrjäytymisriskin ja työlainsäädännön noudattamisen näkökulmista kohteena helsinkiläiset yläasteen oppilaat. Kyselyyn vastanneista 44 %:lla oli työkokemusta; koulun ohessa ilmoitti tutkimusajankohtana olleensa työssä 13 % vastaajista. Aineistojen luonteesta johtuen tämän ensin tehdyn tutkimuksen tulokset eivät ole tilastollisesti yleistettävissä. Olennaista olikin kiinnittää huomiota laadullisiin tuloksiin eli ketkä työssä kävivät ja minkälaisissa oloissa.

Tulosten mukaan työssäkäynti näytti kasautuvan nuorille, jotka olivat lähtöisin esimerkiksi yksinhuoltajaperheistä ja monilapsisista perheistä. Jotkut nuoret olivatkin aloittaneet työskentelyn jo ala-asteella; noin kolmannes tutkituista työssä käyneistä oli aloittanut työuransa alle 13-vuotiaana eli nuorempana kuin laki sallii. Harrastuksiin liittyvää työtä lukuun ottamatta työhön oli päästy sukulaisten tai tuttavien välityksellä. Työssä koettuja ongelmia olivat riittämätön opastus, palkanmaksun myöhästyminen, verokortittomuus, pitkät työajat, kiusaaminen ja loukkaaminen sekä ikäsyrjintä. Tutkimusta varten haastatellut koululaiset tekivät monenlaisia töitä, jotka olivat paitsi epätyypillisiä, myös epävirallisia ja epäsäännöllisiä. Lisäksi tytöt ja pojat tekivät osittain erilaisia töitä, pojat esim. mainostenjakoa ja tytöt lasten tai eläinten hoitamista. Vaikka merkittävin työssäkäynnin syy nuorilla oli rahan hankkiminen omaan vapaa-ajan kulutukseen, osa nuorista täydensi työssäkäynnillään suorasti tai epäsuorasti perheensä perustoimeentuloa. (Kouvonen 2000.)

Toinen työministeriölle tehty tutkimus (Kouvonen 2001) perustui Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen toimesta vuonna 1998 peruskoulun yhdeksäsluokkalaisille tehtyyn kyselyyn (N = 4 491), jonka tulokset ovat yleistettävissä. Nyt huomio kiinnitettiin varhaisen työssäkäynnin ja häiriökäyttäytymisen - kouluongelmien, uhrikokemuksien, päihteiden käytön sekä kiellettyjen ja rikollisten tekojen - keskinäiseen riippuvuuteen. Runsaan koulun ohessa tapahtuvan työssäkäynnin ja tällaisen häiriökäyttäytymisen välillä riippuvuutta havaittiinkin.

4. TYÖOLOSELVITYSTEN ANTAMA KUVA NUORTEN TYÖOLOISTA 2000-LUVULLA

Edellä on kuvattu 1990-luvun lopulta lähtien voimassa ollutta lainsäädäntöä nuorten työntekijöiden osalta sekä lasten ja nuorten työssäkäyntiä käsitteleviä, samoihin aikoihin kerättyihin aineistoihin perustuvia tutkimuksia. Kohdejoukkona olivat tällöin siis hyvin nuoret työntekijät. Nuorten työoloista jatkossa puhuttaessa tarkoitetaan nuorilla kuitenkin lähteestä riippuen pääasiassa alle 29/30-vuotiaiden tai alle 25-vuotiaiden joukkoa 15:stä ikävuodesta lähtien.

Tietolähteenä on käytetty seuraavia selvityksiä ja tutkimuksia: työministeriön työolobarometri 2006 (Ylöstalo 2006) ja Tilastokeskuksen työolotutkimus 2003 (Lehto ym. 2004, Lehto 2006, Kontiainen 2006, Sutela 2006) aiemmin tehtyjen vastaavien tutkimusten vertailutietoineen, Työterveyslaitoksen³ Nuoret ja työ –barometri 2003 (Launonen ym. 2004) ja 2006 (Sulander ym. 2007) sekä International Social Survey Programme, ISSP:n⁴ vuoden 2005 Suomen aineistoa koskeva raportti (Melin 2007 ym.). Myös valtion Nuorisosiain neuvottelukunnan ja Nuorisotutkimusverkoston tuottamaa Nuorisobarometriä 2006 (Wilska 2006 ja Myllyniemi 2006)⁵ on käytetty sen perusteemoina olevien työn ja koulutuksen osalta. Vertailutietoja esimerkiksi työtä koskevista asenteista on saatu myös vuoden 2007 Nuorisobarometrasta (Myllyniemi 2007).

Näiden tietolähteiden pätevyyden kriittinen arviointi ei ole tässä varsinaisena tavoitteena; ne ovat tunnettujen työoloasiantuntijoiden laatimia ja heidän edustamiensa organisaatioiden julkaisemia. Keskustelua niiden tekemisen yhteiskuntapoliittisista tai opillisista motiiveista ja sellaisten pohjalta mahdollisesti tehdyistä menetelmällisistä rajauksista ei myöskään käydä. Voi kuitenkin todeta, että esimerkiksi Tilastokeskuksen työoloselvitysten ja työministeriön työolobarometriin sisältyvien eräiden, lähinnä työelämän kehittämistoimien yleisyyttä työpaikoilla koskevien tulosten erilaisuuteen on kiinnitetty huomiota ainakin työministeriössä. Työoloselvitysten välisten, tiedonkeruu- ja analyysimenetelmien erojen syitä ja seurauksia koskeva keskustelu on ollut melko vähäistä. Työolot ovat samalla helposti julkisuuskyynnyksen ylittävä aihe aina, kun jotain uusia tuloksia niiden osalta on saatu. Lisäksi voi olettaa, että niiden julkisuudessa esittäminen aiheuttaa jossain määrin itseään toteuttavan ennustuksen.

Kyseessä ovat siis yksilötason, subjektiivista kokemista ja sen ilmaisemista koskevien aineistojen analyysitulokset. Esimerkiksi kokeellisia tutkimuksia ei tällä saralla tutkimuseettisistä syistä voi tai pidäkään tehdä. Aika ajoin laadittavat ohjelmallisten työelämän kehittämistoimenpiteiden vaikuttavuusarviot ovat kuitenkin suuntaa antavia myös työoloihin kohdistuvien työorganisaatiotasojen interventioiden onnistuneisuudesta yleensä (ks. esim. Alasoini 2007).

³ Työterveyslaitos on laatinut myös Työ ja terveys –haastattelututkimusta kolmen vuoden välein vuodesta 1997 alkaen. Seurantatietoa kerätään sen avulla työoloista ja muista työelämään liittyvistä tekijöistä, työikäisen väestön terveydestä, hyvinvoinnista, työ- ja toimintakyvystä, terveyteen liittyvistä elintavoista, terveyspalvelujen käytöstä sekä työterveyshuollon toimivuudesta. Työikäinen väestö on siinä rajattu kuitenkin 25-64-vuotiaisiin.

⁴ Kyseessä on 40 maassa vuosittain tehtävä, vertaileva yhteiskuntatieteellinen tutkimusohjelma, johon Suomi on osallistunut vuodesta 2000. Suomessa se toteutetaan Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston, Tilastokeskuksen, Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitosten sekä Turun yliopiston sosiologian laitoksen yhteisvoimin. Aiheena ovat olleet monet yhteiskuntaelämän alueet; vuoden 2005 tutkimus koskee työtä ja työhön suhtautumista. Otos oli 2500 henkilön suuruinen edustaen 15-74-vuotiaita Suomessa. Vastausprosentti oli 53,8 %.

⁵ Nuorisobarometrin 2006 (toim. Wilska) perusjoukkona ovat 15-29-vuotiaat suomen- ja ruotsinkieliset henkilöt koko maassa. Aineistoa varten tehtiin 1900 puhelinhaastattelua maaliskuussa 2006 kiintiöitynä otoksena, joka muodostettiin väestörekisteritiedoista satunnaisotannalla. Tulokset on yleistettävissä koskemaan kaikkia Suomen nuoria. Edellistä nuorisobarometriä ei ole käytetty; varsinaisia työoloja on barometrissa kuvattu melko vähän. Tietoa on sen sijaan enemmän työn saannista, koulutukseen tyytyväisyydestä, työasenteista ja vuoden 2006 aineistossa myös uskonnollisuuden vaikutuksesta työmoraaliin liittyviin asenteisiin.

5. TYÖOLOBAROMETRI JA TYÖOLO TUTKIMUS: TYÖLLISYYS, TYÖKYKY, KEHITTYMIS- JA VAIKUTUSMAHDOLLISUUDET TYÖSSÄ, TYÖSYRJINTÄ JA VÄKIVALLAN UHKA

Työministeriön työolobarometrin⁶ (Ylöstalo 2006) mukaan 18-24-vuotiaista *yleisen työllisyystilanteen* koki paranevan kolmannes ja heikkenevän alle kymmenesosa (8 %). Oma ammattitaitoaan vastaavaa työtä vastaajista uskoi saavansa jopa 90 %, vastaavan luvun ollessa kolme vuotta aiemmin 81 %. Positiiviset odotukset ovat olleet tältä osin korkealla tasolla vuosituhannen vaihteesta lähtien. Tilastokeskuksen työolotutkimuksen (2003)⁷ mukaan 15-24-vuotiaista kuitenkin vain 47 % näki itsellään olevan hyvät mahdollisuudet uuden työpaikan hankkimiseen. Vastaajajoukko on ollut tässä tosin iällisesti laajempi kuin työolobarometrissa. Haluja ja toiveita myös *ammattialan vaihtamiseen* oli nuorilla muita ikäryhmiä enemmän (miehistä 36 % ja naisista 32 %). Vaihtohalukkuuteen on yleensä katsottu vaikuttavan negatiivisten kokemusten, mm. liiallisen kiireen työssä, muutoksia koskevan tiedonsaannin vähäisyyden ja työpaikkakiusaamisen. Kuitenkin myös *sitoutumisen nykyiseen työhön* väitetään nuorilla vastaajilla samanaikaisesti parantuneen entiseen verrattuna muita ikäryhmiä enemmän. Tällainen työhön sitoutuminen on työelämä tutkimuksissa liitetty puolestaan koettuihin vaikutusmahdollisuuksiin ja esimiestytyväisyyteen omalla työpaikalla. (Ks. Lehto ym. 2004, 22 ja 93.)

Työolobarometrissa nuorten vastaajien kokeman *oman työkyvyn suhteessa työn asettamiin vaatimuksiin* on raportoitu olevan hyvä tai erittäin hyvä valtaosalla; 2000-luvulla 94-97 %. Noin puolet ei ollut ollut päivääkään poissa työstä vuosina 2005 ja 2006. Ainoastaan yli 55-vuotiaiden vastaajien joukossa tämä luku oli samalla tai lähes yhtä hyvällä tasolla vuonna 2005 notkahtaen jostain syystä hieman seuraavana vuonna (45 %). Siten myös *työstä poissaolopäivät* kalenterivuoden aikana oman sairauden vuoksi olivat nuorilla alhaisemmat muun ikäisiin vastaajaryhmiin verrattuna (ka n. 5-6 päivää vuosina 2005 ja 2006). Lähes kaikki nuoret vastaajat uskoivat jaksavansa nykyisessä työssään vielä kahden vuoden kuluttua. (Ylöstalo 2006.)

Työolotutkimuksen mukaan huono tai kohtalainen *työkykyindeksi* oli vuonna 2006 alle 25-vuotiailla palkansaajilla vain kahdella sadasta, naisvastaajista kuitenkin neljällä sadasta. On kuitenkin huomattava, että vuosien 1997 ja 2003 välillä *fyysiset kivut ja säryt* ovat yleistyneet kaikissa vastaajien ikäryhmissä, mutta kaikkein selvimmin alle 25-vuotiaiden vastaajien joukossa. Tavallisimpia ne ovat yleensä sosiaalialan työssä, liikenne- ja palvelutyössä sekä teollisessa työssä. Edelleen alle 25-vuotiaiden joukosta yli puolet vastasi (56 %) tuntevensa *tarmottomuutta* vähintään viikoittain sekä yli kolmannes (35 %) kärsivänsä päänsärystä ja jännittyneisyydestä lähes neljännes (23 %). (Lehto ym. 2004, 85-86, 89.) On kuitenkin huomattava, että samasta työolotutkimuksesta tehdyn tilastollisen analyysin perusteella vähiten *kiirettä työssään* ilmoittivat kokeneensa 15-24-vuotiaat miehet ja toiseksi vähiten samaan ikäryhmään kuuluvat naiset verrattuna muihin ikäryhmiin kuuluviin vastaajiin (Lehto 2006, 257 ja 260).

Koetut *kehittymismahdollisuudet työssä ja osallistuminen* työnantajan kustantamaan *koulutukseen* ovat työolotutkimuksen mukaan riippuvaisia koulutustasosta ja henkilöstöryhmästä ts. asemasta organisaatiohierarkiassa. Kovin nuoret eivät pääsisi osallisiksi niistä samassa määrin kuin

⁶ Työministeriössä tehty vuoden 2006 työolobarometri perustuu Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen yhteydessä syys-lokakuussa 2006 koottuun haastatteluaineistoon. Työolobarometriä on tehty vuodesta 1992 samalla tiedonkeruu- ja analyysimenetelmällä. Vastausprosentti vuonna 2006 oli 87,3 %. Vastaajista alle 24-vuotiaita on ollut vain 7 %.

⁷ Tilastokeskuksen työolotutkimusaineisto perustuu koko palkansaajaväestöä koskeviin käyntihaastatteluihin. Se on koottu poikkileikkausaineistona vuosina 1977, 1984, 1990, 1997 ja 2003. Vuoden 2008 työolotutkimusta valmistellaan parhaillaan. Tilastokeskuksessa on tehty analyysia ja julkaistu raportteja työolotutkimuksesta jokaisen aineistonkeruun jälkeen. Myös muut työelämän tutkijat ja aineiston rahoittamiseen osallistuneet tahot ovat saaneet aineiston käyttöönsä.

iäkkäämmät; 15-24-vuotiaisiin kohdistettiin työnantajan kustantamaa henkilöstökoulutusta vähiten (35 %). Kaiken ikäiset työntekijät pitävät kuitenkin kehittymismahdollisuuksia työssä suhteellisen tärkeinä. Niinikään *vaikutusmahdollisuudet* omaan tehtäväkuvaan, työmenetelmiin, työn organisointiin työyhteisössä (työnjako ja yhteistyö muiden kanssa) ja omiin työaikoihin näyttivät riippuvan ammatillisesta asemasta. (Lehto ym. 2004, 34-37.) Nuorten ammatillinen asema työpaikassa voi tosin myös vaihdella, sillä saman työolotutkimuksen mukaan 15-24-vuotiaiden joukosta jopa viidennes toimii esimiestehtävissä, useimmiten operatiivisissa (Konttinen 2006, 161). Kun oli tiedusteltu *eri ikäisten henkilöiden kykyjen tasapuolisesta käyttämisestä työssä*, kaksi kolmannesta (66 %) kaikista oli vastannut myönteisesti. Vanhempien työkokemuksesta oli työpaikalla kuitenkin arvostettu vielä useamman (72 %) mielestä (Lehto ym. 2004, 43).

Työolotutkimuksen mukaan sekä nuoriin että vanhoihin kohdistuvaa *syryntää* oli havainnut työpaikallaan 8 % (Lehto ym. 2004, 60). Työolobarometrin mukaan nuoriin kohdistuvaa työsyryntää oli havainnut 2000-luvun eri vuosina 6-8 % ja vanhoihin kohdistuvaa 10-11 %. Useampi, 14-16 % oli kuitenkin havaittu *tilapäisten tai osa-aikaisten* työntekijöiden syryntää. (Ylöstalo 2006.) Kun tiedetään nuorten usein tekevän juuri epätyypillistä työtä, he sisältyvät suureksi osaksi myös viimeksi mainittuun kategoriaan. Vuoden 2003 työolotutkimuksen⁸ mukaan määräaikaisten työntekijöiden osuus oli 15-24-vuotiaiden naisvastaajien joukossa 38 % ja miesten joukossa 33 % (Lehto ym. 2004, 23). Ilmiön on tulkittu olevan yhdistettävissä pitkälti julkisen sektorin henkilöstöjohtamisen käytäntöihin sekä työn organisointiin. Yksityisellä sektorilla työskenneltäisiin määräaikaisena pääasiassa ensimmäisenä vuotena. Olennaisinta työsuhteiden määräaikaaisuuden olemusta pohdittaessa on kuitenkin niiden vapaaehtoisuus työntekijöiden kannalta; nuorimmista työolotutkimukseen vastanneista ikäryhmistä tällaisia oli eniten (syynä esim. koeaika, oppisopimus tai työharjoittelu). (Sutela 2006, 229 ja 233.)

Työolotutkimus kertoo nuorimpien palkansaajien kohtaavan työssään ikääntyneempiä enemmän *väkivaltaa tai sen uhkaa* jopa ammattiryhmästä riippumatta. Syyksi on arveltu nuorten valikoituminen tietynlaisiin työtehtäviin sekä kyvyttömyys kokemuksen puuttumisen vuoksi ennakoita väkivallan uhkaa sisältäviä tilanteita. Nuoret, etenkin naiset joutuivat myös muita useammin häirinnän ja epäasiallisen kohtelun kohteeksi työssään (puolet vastanneiden ao. ikäryhmästä). Suurin riski tässä suhteessa oli asiakaspalvelutyössä terveydenhoito-, opetus- ja sosiaalialalla sekä kaupallisessa työssä ja liikennetyössä. Ammatillisesta sukupuolen mukaisesta segregatiosta johtuen ja alasta riippuen joko naiset tai miehet kohtaavat epäasiallista kohtelua eniten. Sen sijaan alle 25-vuotiaat, määräaikaiset ja enintään vuoden työpaikassaan olleet olivat havainneet harvemmin työpaikan sisäistä henkistä väkivaltaa ja kiusaamista. Tämä on tulkittu työpaikan epäviralliseen sosiaaliseen kanssakäymiseen perehtymättömyyden syyksi. (Lehto ym. 2004, 54-57.)

Tarkasteltaessa työn ja yksityiselämän *yhteensovittamismahdollisuuksia*, havaittiin työolotutkimuksessa, että myös 15-24-vuotiaiden joukossa lähes kolmanneksella (28 %) oli huolenpitovastuuta oman kotitalouden ulkopuolisista aikuisista ja kymmenesosalla lapsista. Siten asia ei koskisikaan vain esimerkiksi nuoria perheellisiä tai keski-ikäisiä, omista vanhemmistaan huolehtivia. Tähän liittyviä mahdollisia ongelmia ei kuitenkaan ole aineiston pohjalta voitu raportoida. (Emt. 75.)

⁸ Tilastokeskuksen työolotutkimuksen tiedonkeruu ajoittuu, kuten työolobarometrinkin syksyyn. Siten esim. nuorten määräaikaiset kesätyöpaikat eivät vaikuta lukuihin.

6. NUORET JA TYÖ –BAROMETRIT, NUORISOBAROMETRIT JA ISSP-TUTKIMUS: SUHTAUTUMINEN TYÖHÖN JA ARVOT, VAIKUTUS- JA KEHITTYMISMAHDOLLISUUDET TYÖSSÄ, TYÖYMPÄRISTÖTEKIJÄT JA TYÖKUORMITUS

Työterveyslaitoksen Nuoret ja työ –barometri⁹, josta on julkaistu raportit vuosina 2003 (Launonen ym. 2004) ja 2006 (Sulander ym. 2007) kuuluu saman laitoksen Nuoret ja työ –toimintaohjelmaan (2002-2007). Sen tavoitteena on parantaa 15-29-vuotiaiden työelämävalmiuksia ja työkykyä. Barometrissa kuvataan kohdejoukon työtä, työoloja, terveyttä, työ- ja toimintakykyä niihin vaikuttavine tekijöineen, terveystalvelujen käyttöä sekä suhtautumista työhön. Taustana on havainto siitä, että nuorten ja nuorten aikuisten työoloja ja työssä jaksamista ei ole juurikaan aiemmin selvitetty laajoilla aineistoilla. Kolmen vuoden välein kerättyjen barometritulosten välillä ei ollut suuria eroja, joten seuraavassa viitataan vuoden 2006 tuloksiin vain, jos ne poikkeavat selvästi aiemmista tuloksista (koska tuloksia kuvataan em. raporttien kaikissa luvuissa, ei lähdeviittauksia ole merkitty sivunumeroittain). Joukosta samoja teemoja tuloksia on käytettävissä myös Suomen vuoden 2005 ISSP-aineiston raportoinnista (Melin ym. 2007) sekä Nuorisobarometrissa vuodelta 2006 (Wilska 2006 ja Myllyniemi 2006) ja vuodelta 2007 (Myllyniemi 2007).

Nuoret ja työ –barometriin vuonna 2003 vastanneista oli haastatteluajankohtana ollut työssä puolet, näistä suurin osa yksityisen työnantajan palveluksessa ja pienyrityksissä (70 %) sekä määräaikaisessa tai kausiluonteisessa kokopäiväisessä työsuhteessa. Viidennes oli ollut vuorotyössä. Lähes kaikki vastanneet olivat olleet jonkinlaisessa palkatussa työssä viimeisen vuoden aikana. Työpaikka oli hankittu henkilökohtaisilla suhteilla aiempaa koulutusta ja työkokemusta hyödyntäen. Kohdejoukon toimeentulo perustui palkan lisäksi joko vanhempien antamaan tukeen (noin kolmannes asui vanhempien luona), opintorahaan ja asumistukiin. Vakinaiset työsuhteet olivat yleisimpiä vanhimmissa, 25-29-vuotiaiden ikäryhmässä - miehistä jopa neljällä viidenneksellä (81 %) ja naisista kolmella viidenneksellä (62 %) vuonna 2006. Neljännes vastanneista piti *tärkeimpänä työssä* palkkaa, kuudesosa mielenkiintoista työtä sekä kymmenesosa hyvää työilmapiiriä ja työn vapautta. Tältä osin vastauksissa oli jonkin verran alakohtaista tai koulutustaustakohtaista vaihtelua.

Suuri osa ilmoitti olevansa *tyytyväinen nykyiseen työpaikkaansa* (2003: 89 % ja 2006: 77 %). Tulokset ovat muutenkin pitkälti positiivisia: suhtautuminen työelämään oli realistista, omiin kykyihin uskottiin sekä yhteistyötaitojen, sosiaalisten taitojen, tunnollisuuden ja rehellisyyden uskottiin olevan ammattitaidon ohella tärkeitä työelämässä. Esimiehiltä saatavaan *tukeen ja apuun* oltiin tyytyväisiä (2003: 86 % ja 2006: 71 %), mutta vielä tyytyväisempiä oltiin työtovereilta saatuun tukeen (2003: 94 % ja 2006: 84 %). Tyytyväisten osuus oli jonkin verran kuitenkin alentunut kolmessa vuodessa. *Eri ikäisten kohtelua työpaikalla* pidettiin tasapuolisena (vain vajaa kymmenesosa ei pitänyt).

⁹ Nuoret ja työ 2003- ja 2006-barometrien aineistot on kerätty puhelinhaastatteluilla ao. vuosien kesä-syyskuussa koulujen päätyttyä; kuitenkin vuonna 2006 vanhinta ikäryhmää (25-29-vuotiaita) haastateltiin tammi-toukokuussa. Työksi on luokiteltu palkatun työn lisäksi palkaton työ mukaan lukien työharjoittelu. Vuonna 2003 ositetulla satunnaisotannalla 100 kunnasta valittu kohdejoukko koostui 1500 suomenkielisestä nuoresta, joista haastatteluun osallistui 936 (vastausprosentti 63%). Kunnat edustivat suomalaisten nuorten vakituksia asuinkuntia tietyin kriteerein. Vastajat jakautuivat tasaisesti sukupuolen ja iän mukaan (kolme ikäryhmää, joissa kussakin vastanneita kolmannes kaikista). Vuonna 2006 otokseen kuului 1865 henkilöä, joista haastateltiin 1025 (vastausprosentti 55%) siten, että nuorin ikäryhmä (15-19-vuotiaat) oli suurin. Barometrin suunnittelussa on käytetty aiemmin tehtyjä Työterveyslaitoksen Työ ja terveys – haastattelulomaketta, Kansanterveyslaitoksen Terveys 2000-tutkimusta, Tilastokeskuksen työolotutkimusta ja Nuorisosiain neuvottelukunnan, NUORA:n nuorisobarometreja. Kysymyksiä on muokattu nuorille sopiviksi yhdessä Helsingin ja Kuopion peruskoululaisista, ammattikoululaisista ja ammattikorkeakoululaisista koottujen ryhmien kanssa.

Kaksi kolmannesta (59 %) vastanneista koki *pystyvänsä vaikuttamaan omaan työhönsä, työtapaan ja –välineisiin* ja yli kolmannes (36 %) *työaikaan*. Viimeksi mainittuun koki voivansa vaikuttaa paljon vuonna 2006 kuitenkin hieman harvempi (28 %) kuin vuonna 2003 etenkin naisista. Vuonna 2003 alle kolmannes (29 %) oli pystynyt vaikuttamaan paljon *työtehtäviensä sisältöön*, kun taas noin kaksi viidennestä (39 %) koki vaikutusmahdollisuutensa vähäisiksi tässä asiassa. Eniten kokivat vaikutusmahdollisuuksia itseä koskeviin asioihin työpaikalla ammattikorkeakoulun käyneet. Kahdella kolmasosalla (66 %) kaikista vastanneista ei ollut lainkaan kokemuksia liian vaativista työtehtävistä ja lähes kolmannes (29 %) koki tekevnsä päivittäin tai viikottain liian helppoja työtehtäviä. Lähes kaikki olivat *tunteneet itsensä työssään* päteväksi ja varmaksi tai vahvaksi ja tarmokkaaksi sekä kokivat saaneensa riittävästi ohjausta ja neuvontaa työpaikkansa toimintatapoihin (2003: 86 % ja 2006: 91 %).

Edelleen Nuoret ja työ –barometrin mukaan alle kaksi kolmannesta (59 %) vuonna 2003 ja yli kolmannes (36 %) vuonna 2006 koki pystyvnsä *kehittämään itseään työssään* ammatillisesti ja siten oppivansa uutta. Edelleen lähes kolmannes oli pystynyt *osallistumaan työpaikkakoulutukseen*. Tämä oli kuitenkin sidoksissa vastaajan koulutustasoon ja ikään: itsensä kehittämismahdollisuudet työssä ja muodolliseen koulutukseen osallistumismahdollisuudet kasautuivat jo entuudestaan koulutetummille nuorille. *Urakehitysmahdollisuuksia* koki itsellään olevan noin viidennes vastaajista (2003: 22 % ja 2006: 17 %). Naisista kuitenkin vajaa puolet (48 %) vuonna 2003 ja lähes kaksi kolmannesta (62 %) vuonna 2006 koki työuralla etenemismahdollisuutensa vähäisiksi

Suomen ISSP 2005 –aineistossa - joka koskee siis kaikkia ikäryhmiä - lähes kolme neljännestä (70 %) alle 30-vuotiaista vastaajista ei kokenut vaikeaksi ottaa tuntia tai paria vapaata henkilökohtaisten perheen asioiden hoitamiseksi työaikana. Yhtä moni myös piti henkilökohtaisesti tärkeänä *mahdollisuutta vaikuttaa työaikoihin*. Kuitenkaan lähes kaksi viidennestä (37 %) ei ollut voinut itse muuttaa oman työn päivittäistä alkamis- ja päättymisajankohtaa. Siten tulos täsmää edellä kuvatun Nuoret ja työ –barometrin aineiston kanssa. Vielä positiivisempia tuloksia on saatu siltä osin, että yli kolme neljännestä (78 %) koki voivansa *vaikuttaa omien töidensä järjestelyyn* tiettyjen rajojen puitteissa sekä hieman harvempi (69 %) voivansa *suunnitella omaan työtään ja soveltaa siihen omia ideoita*. Hieman useampi koki kuitenkin voivansa *työssään kehittää taitojaan*.

Työn itsenäisyyttä piti tärkeänä yli puolet (57 %) vastaajista, mutta myös *mahdollisuutta auttaa toisia työssä* (52 %). Suurin piirtein yhtä moni koki nykyisessä päätoimessaan voivansa näin tehdäkin. Valtaosa (85 %) näki työntekijöiden välillä vallitsevan *työpaikalla hyvät tai melko hyvät suhteet* ja yli kolme neljännestä (77 %) myös johdon ja työntekijöiden välillä. Myös tältä osin tulos on samansuuntainen kuin Nuoret ja työ –barometrin aineistossa. ISSP 2005 –aineiston 15-30-vuotiaiden joukossa oltiin lisäksi jonkin verran muita ikäryhmiä *valmiimpia tekemään enemmän töitä*, jotta työnantaja menestyisi (37 %). Yli puolet (52 %) vastasi olevansa ylpeä saadessaan työskennellä nykyisen työnantajansa palveluksessa. Raportissa kirjoittajat tulkitsevat kuitenkin lähinnä korkean aseman lisäävän tällaisen suhtautumisen todennäköisyyttä. (Melin ym. 2007, 30, 41-47, 64-67, 73 ja 75.)

Nuoret ja työ –barometrin mukaan nuorten tekemät työt altistivat heidät samalla myös *terveyttä vaarantaville ja fyysistä kuormitusta aiheuttaville tekijöille*; yleisimpinä eli noin puolella vastanneista toistuvat, yksipuoliset liikkeet työssä sekä raskaiden taakkojen nostaminen ja kantaminen, seuraavaksi yleisimpinä eli noin kolmanneksella hankalat työasennot ja yksipuoliset liikesarjat sekä poikkeavat lämpötilat ja ilmanlaatua heikentävät tekijät. Kaksi viimeksi mainittua haittatekijää olivat nuorilla yleisempiä kuin Työ ja terveys –haastattelututkimuksen 2003 aineistossa olevilla aikuisilla. Lisäksi ne olivat vuoden 2006 barometrin vastausten mukaan vielä puolta yleisempiä (rakentamisen, teollisuuden ja energiahuollon toimialat). *Tapaturmavaara* oli noin viidenneksellä vastanneista. *Päivittäistä kiirettä työssään* oli kokenut yli kolmannes, mikä oli sitä tavallisempaa, mitä vanhemmasta nuoresta oli kyse. Kuten aiemmin todettiin, työolotutkimuksen

mukaan nuorten vastaajien kiirekokemukset olivat ikäryhmistä vähäisimmät. Suomen ISSP 2005 -aineiston mukaan alle 30-vuotiaista suomalaisista yli neljännes (27 %) ilmoittaa tulevansa aina tai usein *uupuneena työstä kotiin* ja näiden lisäksi yli puolet (55 %) vastasi näin tapahtuvan silloin tällöin. Niinikään neljännes koki oman *työnsä stressaavana*. Muihin ikäryhmiin verrattuna nämä vastausluvut ovat jotakuinkin samantasoiset. Keski-ikäisten vastaajajoukko koki työnsä stressaavaksi kuitenkin selvästi useammin kuin muut (38 %). (Melin ym. 2007, 33 ja 35.)

Nuoret ja työ –barometrin mukaan *seksuaalista häirintää* oli ollut palvelu- ja kaupallisen alan töissä (pääasiassa naisia), kun taas *henkistä ja fyysistä väkivaltaa* eniten terveydenhoito- ja sosiaalialan töissä. Näitä oli vastannut kokeneensa kuitenkin vain pari tai muutama prosenttia kaikista ja vain pysyväisluonteisissa työsuhteissa olevista. Tulos on samansuuntainen henkisen väkivallan havaitsemisen suhteen kuin Tilastokeskuksen työolotutkimuksessakin; määräaikaiset ja vain vähän aikaa työpaikassa olleet olivat havainneet sitä muita vähemmän. Nuoret ja työ –barometriin vastanneista lähes viidenneksellä vuonna 2003 (17 %) ja neljänneksellä vuonna 2006 oli ollut jokin lääkärin toteama *pitkäaikainen sairaus* – yleensä hengityselinten tai tuki- ja liikuntaelinten - vastaajien nuoresta iästä huolimatta. Niska-hartiavaivat, allergiat, väsymys ja päänsärky olivat olleet yleisimpiä. Työsuhteiden lyhytteen liittyen *työterveyspalveluiden tunteminen* ja niiden käyttö oli puutteellista. Lähes viidesosalle nuorista ei ollut järjestetty lainkaan työterveyspalveluita.

Nuoret ja työ –barometrin mukaan *elämänarvoista* terveyttä ja ystäviä pitävät lähes kaikki nuorista tärkeänä, mutta myös työn näkee 90 % tärkeäksi. Vuoden 2006 Nuorisobarometrissa saatiin vastaava tulos nuorten suhtautumisesta työhön elämänsisältönä (Myllyniemi 2006, 26). Kolme neljänestä halusi myös *sitoutua työpaikkaansa* ja ponnistella sen vuoksi sekä piti *työtä velvollisuutena* yhteiskuntaa kohtaan. Toisaalta yli kaksi kolmannesta piti *työelämää yleensä liian kuormittavana* elinikäistä työuraa ajatellen. Tutkittaessa evankelis-luterilaisen uskonnollisuuden vaikutusta työasenteisiin havaittiin, että puhtasoppisuuden eli ”kirkkouskovaisuuden” asteesta riippuen työtä pidettiin velvollisuutena jumalaa tai jotain kasvotonta auktoriteettia, kuten yritystä tai yhteiskuntaa kohtaan. Enemmän merkitystä sillä oli kuitenkin yhteen työhön sitoutumista sekä työstä saatavia ansioita ja niiden mahdollistamaa kulutusta koskeviin asenteisiin (Wilska 2006, 114-117).

Päätoimisesti työssä käyvät nuoret antoivat työlleen ja sen laadulle kouluarvosanojen keskiarvoksi 8,0 vuoden 2007 Nuorisobarometrin mukaan. Tyytyväisyyttä olivat omiaan lisäämään *työn vastaavuus koulutuksen kanssa* ja koulutuksen korkeus. Toisaalta usko koulutuksen merkitykseen työssä ja *jatkuvan koulutuksen merkitykseen työssä pysymisen kannalta* on vähentynyt hitaasti, mutta tasaisesti vuodesta 1999 Nuorisobarometri-aineistojen mukaan. Tähän vaikutti kuitenkin vastaajan ikä. (Myllyniemi 2007, 30-34.)

Suomen ISSP 2005 -aineiston mukaan alle 30-vuotiaista suomalaisista noin puolet (51 %) pitää työtä muunakin kuin *rahanansaintakeinona*, joskin kolmannes suhtautuu työhön vain sellaisena. Vajaa kolmannes (29 %) nauttisi ansiotyöstä, vaikka ei tarvitsisikaan sen tuomaa rahaa, mutta *vajaa kaksi viidennestä* (38 %) ei nauttisi. Vain kaksi sadasta väheksyi hyvien tulojen ja lähes yhtä harva *työn mielenkiintoisuuden* merkitystä. Kaksi kolmannesta (66 %) kokikin työn olevan mielenkiintoista nykyisessä päätoimisessaan. Lähes yhtä moni (64 %) arvosti lisäksi hyviä *etenemismahdollisuuksia*. Kuitenkin vain noin kolmannes (29 %) koki itsellään olevan sellaiset hyvien tulojen lisäksi. (Melin ym. 2007, 15-16, 60-62 ja 69-71.)

Työn arvostaminen ja velvollisuudentuntoinen suhtautuminen myös olemassa olevaan työpaikkaan näyttää siis olevan yleistä suomalaisten nuorten keskuudessa edelleen. Tärkeää on tulojen lisäksi työn mielenkiintoisuus ja uralla eteneminen. Nuorisobarometrin 2007 mukaan kuitenkin *työn sisältöä* pitää alle 29-vuotiaista tärkeimpänä yli puolet (54 %), naisista alle kaksi kolmannesta (63 %) ja miehistä vajaa puolet (46 %). Miehet arvostavat puolestaan naisia selvästi enemmän palkkaa

ja työuralla etenemistä, mihin ikä kuitenkin vaikuttaa arvostusta lieventävästi. (Myllyniemi 2007, 39-40.)

Nuoret ja työ –barometrin tutkijat pitävät *epätyyppillisiä työsuhteita* – jollaisissa tässä aineistossa olevista toimi kaikkiaan 60 % - uhkana nuorten mahdollisuudelle saada muodollista, työnantajan kustantamaa koulutusta, kehittää ammattitaitoaan sekä edetä urallaan. Myös Nuorisobarometrissa 2006 (Myllyniemi 2006, 19-22) havaittiin määräaikaisten työsuhteiden lisääntyneen vuonna 2006 kerätyn aineiston perusteella 43 %:iin vuodesta 2001, jolloin se oli ollut 36 %. Syyksi arveltiin opiskelijoiden kasvanutta määrää ja *opintojen rahoitusmallin* muuttumista. Kuten alussa todettiin, yhä useampi vakinainen opiskelija käy opintojen ohessa palkkatyössä. Nuorisobarometrin 2006 aineistossa 25 % kokopäiväopiskelijoista kävi samalla työssä ja näistä reilusti yli puolet (57 %) oli määräaikaisia. Myös osa-aikaisten työsuhteiden osuuden havaittiin olevan selvässä kasvussa (vuonna 2001: 15 % ja vuonna 2006: 38 %) ¹⁰. Työssä käyvistä opiskelijoista jopa 91 % oli osa-aikaisessa työssä. Kokoaikainen vakinainen työ oli noin kahdella viidenneksellä kaikista vastanneista; naisista noin neljänneksellä ja miehistä noin puolella. Naisten ja miesten eroja näissä luvuissa on selitetty mm. naisten pidemmällä opiskeluaajoilla ja toimimisella miehiä useammin julkisella sektorilla (esim. Myllyniemi 2007, 24).

Suomen ISSP 2005 -aineiston mukaan alle 30-vuotiaista suomalaisista alle kaksi kolmannesta (59 %) ottaisi mieluiten kokopäiväisen työn. Lähes kaikki (94 %) pitävät myös *turvattua työpaikkaa* tärkeänä, yli puolet (54 %) jopa erittäin tärkeänä ja suurin piirtein yhtä moni kokee nykyisen työpaikkansa olevankin sellainen. Eroa keski-ikäisten vastaajajoukkoon verrattuna on sen verran, että heistä kaksi kolmannesta vastasi samalla tavalla. (Melin ym. 2007, 26 ja 68.) Tämä tulos on mielenkiintoinen työn epävarmuutta koskevan keskustelun kannalta.

---

¹⁰ Todettakoon, että Eurostatin työvoimatutkimuksen mukaan 25:ssä EU-maassa vuonna 2004 noin vajaa kaksi viidennestä (39 %) 15-24-vuotiaista teki määräaikaista työtä ja neljäsosa osa-aikatyötä, naisista yli kolmannes (32 %) ja miehistä vajaa viidennes (18 %) (Lähde: Annual review of working conditions in the EU: 2005-2006, 47 ja 55. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions 2006). Koska Suomen Nuorisobarometrin kohdejoukko on iällisesti laajempi, lukuja ei kannata suoraan verrata keskenään. Näyttää kuitenkin siltä, että Suomessa määräaikaiset ja osa-aikaiset työsuhteet ovat alle 29-vuotiailla yleisempiä kuin muissa EU-maissa.

7. TULKINTOJA JA PÄÄTELMÄÄ

Edellä referoidut kaikkia ikäryhmiä koskevat työelämäselvitykset eivät tee kovin runsaasti johtopäätöksiä nuorten työoloista tai ota kantaa niiden kehittämistarpeisiin. Niiden tarkoituksena onkin ollut kaikenikäisten työssä käyvien työolojen kuvailu. Varsinaista analyysia sisältävää tutkimusta tulisi tehdä niiden pohjalta. Toisaalta muiden kohdejoukkojen tai muilla taustamuuttujilla - kuten sukupuoli - eroteltujen kohteiden työolojen tilaa on pidetty ehkä mielenkiintoisempina tai yhteiskuntapoliittisesti relevantimpina asiana. Joiltakin osin tulkintaa nuorten työoloista on kuitenkin tehty *Tilastokeskuksen työolotutkimuksen* yhteydessä. Esimerkiksi määräaikaisten työsuhteiden runsaus nuorilla on tulkittu johtuvaksi erityisesti naisvaltaisen julkisen sektorin henkilöstöpolitiikan käytännöistä. Toisaalta esimerkiksi väkivallan ja häirinnän kohteeksi työssä joutuminen olisi työntekijän kokemattomuuden ja varomattomuuden syytä. Taas se, että määräaikaiset työntekijät havaitsevat vakinaisia harvemmin häirintää työpaikalla, johtuisi perehtymättömyydestään työpaikan sosiaalisiin suhteisiin. Huomio kiinnittyy nuorten työolojen tulkinnoissa siis herkästi myös työntekijöiden itsensä ominaisuuksiin yleispätevien selitysten ohella.

Työolobarometrin ja työolotutkimuksen vastaajajoukko on ollut jossain määrin eri ikäistä, mikä on voinut vaikuttaa eräisiin tuloksiin, kuten uuden työpaikan saantiodotuksiin. Lisäksi esimerkiksi työperäiset rasisiteet näyttäisivät olevan nuorilla yllättävän tavallisia nimenomaan työolotutkimuksen mukaan, mistä huolimatta nuoret uskoisivat jaksavansa työssä edelleen hyvin. Eräiden tärkeiden hyviä työoloja ja työhyvinvointia osoittavien tekijöiden, kuten työpaikalla annettujen vaikutusmahdollisuuksien ja työssä kehittymismahdollisuuksien osalta eri aineistojen analyysit luovat hieman ristiriitaisen kuvan. Hierarkisissa organisaatioissa ajan myötä tapahtuva vertikaalinen urakehitys on yleensä taannut yksilölle parhaat mahdollisuudet myös näissä asioissa. Koska nuorella iällä korkea asema on ollut loogisesti epätodennäköinen, olisivat myös työelämään kiinnittymistä edistävät tekijät heidän kohdallaan olleet vaikeammin saavutettavissa. Etenkin työolotutkimus tulkitsee nuorten työolojen olevan jossain määrin huonommat kuin iäkkäämpien johtuen edellä todetusta ennakkokäsityksestä sekä faktisesti myös eri ikäryhmiin kuuluvien antamien vastausten vertaamisen mahdollisuudesta. Toisaalta nuorten oma arvio monista asioista heijastaa optimismia, johon tutkijat eivät ehkä ole olleet varautuneet.

Vain nuoriin (joko 15-24- tai 15-29-vuotiaisiin) kohdistuvat barometri-tyyppiset raportoinnit sisältävät sekä metodisia ja sisällöllisiä johtopäätöksiä että varovaisia yhteiskuntapoliittisia suosituksia nuorten työolojen suhteen ymmärrettävästi enemmän. Eräänä johtopäätöksenä *Nuoret ja työ –barometrissa* (Launonen ym. 2004) oli, että nuorimmalle vastaajajoukolle, 15-20-vuotiaille pitäisi laatia erilliset kysymykset. Erityisesti 15-18-vuotiaiden nuorten oli ollut vaikeaa ymmärtää kaikkia käsitteitä, kuten toimiala, ammatti, tulot ja menot sekä työkyky. Heidän osaltaan tutkijoiden mukaan pitäisikin soveltaa jotain muunlaista tutkimusmenetelmää ja lähestymistapaa. Lisäksi oli huomattu Tilastokeskuksen aikuisväestön tietoihin soveltaman ammattiluokituksen olevan epäpätevä nuorten tekemiin töihin sovellettavaksi.

Nuoret ja työ –barometrin tutkijat toivovat, että nuorten uskoa omiin kykyihinsä, uuden oppimishalua ja yhteistyötaitojen arvostamista ei heikennettäisi työelämässä ja että he voisivat siirtyä joustavasti oman alansa töihin opiskelun päätyttyä. Nuoret toimivat usein töissä, jotka eivät liity heidän opiskeluunsa tai tekevät koulutustaan vastaamatonta työtä. Siihen vaikuttaa kuitenkin nuoren ikä, koulutuksen määrä sekä työsuhteen luonne (vrt. Myllyniemi 2007, 25-28). Omien työtehtävien sisältöön oli koettu voitavan vaikuttaa työpaikalla jonkin verran vähemmän kuin esimerkiksi työtapaan ja –välineisiin; samoin urakehitysmahdollisuudet ja työpaikkakoulutukseen osallistuminen oli ollut korkeintaan tyydyttävällä tasolla. Monet kokivat myös pystyvänsä tarvittaessa suoriutumaan nykyistä vaativammistakin työtehtävistä.

Nuorisobarometrissa 2006 (Myllyniemi 2006, 22-32) pohdittiin eri puolilla Suomea asuvien nuorten tyytyväisyyden eroja koulutukseen ja taloudelliseen tilanteeseensa. Johtopäätöksenä oli, että maaseutumaisessa ympäristössä asuvat nuoret tyytyvät alempaan koulutustasoon johtuen siitä, että omaa tilannetta arvioidaan suhteessa muiden ympärillä olevien tilanteeseen sekä tarjolla olevien työpaikkojen asettamaan vaatimustasoon. Samoin todettiin ammatillisen koulutuksen tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden olevan yhä tyytyväisempiä koulutukseensa työn saannin kannalta, mutta yliopistotutkinnon suorittaneiden ei. Optimismin kasvua erityisesti niiden keskuudessa, ”jotka eivät kenties vielä ole törmänneet työmarkkinoiden todellisuuteen” tutkijat ovat ihmetelleet ja päätyneet siihen, että vastaajien nuori ikä ja kokemattomuus voivat selittää tulosta. Kuitenkin myös se vaihtoehto otettiin huomioon, että tämä vastaajajoukko vielä ikäännyttyäänkin suhtautuisi kysytyyn asiaan muita optimistisemmin.

Keskeisenä johtopäätöksenä *Nuorisobarometrissa* todettiin, että ”ainakaan tässä aineistossa nuoret eivät näyttäyty työtä vieroksuvina vapaamatkustajina”. Toisaalta ”työn tärkeyden kääntöpuolena onkin nuorten kokemus sen liiallisesta vaativuudesta” (vrt. Myllyniemi 2007, 38). Muita vastaajaryhmiä enemmän työssä jaksamista epäilivät ja olivat halukkaita vaihtamaan useita kertoja työpaikkaa uransa aikana työelämää eniten kokeneet sekä vaativassa elämäntilanteessa olevat, kuten yksinhuoltajat. *Nuorisobarometrissa* päädyttiin niinkään samalla pitämään tarpeellisena tutkimusmetodologian laajentamista määrällisistä kyselyistä laadullisiin haastatteluihin. Kyselytutkimusten heikkouksia oli tunnistettu samojen vastaajien keskenään ristiriitaisten vastausten vuoksi. Johtopäätöksenä tästä oli, että kyselytutkimuksiin ei aina vastattaisi kovin johdonmukaisesti eivätkä arvot ja asenteet olisi loogisesti yhteneväisiä niiden valossa tai muutenkaan.

Viittauksia ja tulosten pohdintaa suhteessa muihin tutkimuksiin on tehty enemmän *ISSP 2005 – aineiston raportissa* (Melin ym. 2007, 50-54). Aluksi todetaan, että kansainvälisissä työelämää koskevissa vertailuissa Suomi ei ole sen enempää muita parempien jos ei huonompienkaan maiden joukossa. Sama epämääräisyys pätee työelämän erilaisia joustoja Suomessa tutkittaessa; työpaikoilla on toisistaan ”jyrkästi poikkeavia työjärjestelyjä, sekä hyviä että huonoja”. Työn itsenäisyys sekä työn ja yksityiselämän yhteensovittamisen mahdollisuudet olisivat osaamiseen perustuvassa tietoyhteiskunnassa entistä paremmalla tolalla. Toisaalta ei unohdeta viitata Juha Siltalan väitteisiin työelämän huonontuneesta historiasta vuodelta 2004 todeten kuitenkin myös vastaväitteiden mahdollisuus - kenties jossain muussa yhteydessä. Niinkään viitataan työolobarometriaineistoon perustuvaan keskusteluun työn koetun mielekkyyden kokemisen alenemisesta ja vain hitaasta paranemisesta, mitä on viritetty erityisesti työministeriössä (Alasoini 2006). Myöskään tätä koskevia vastaväitteitä ei esitetä.

Samassa raportissa päädytään lopulta siihen, että työelämän luokkaluonne nousee vahvasti esille tuotantolaitosten siirtojen ja yritysten omistajien intressien avoimen esiin tuomisen myötä. Myös valtion roolin muuttumista pohditaan tulonjaon tasaamisen vähenemisen kautta. Kaiken kaikkiaan negatiivisten muutosten listasta on saatu pitkä: työelämän eriarvoisuus, vallan keskittyminen, palkkaerojen kasvaminen, kehitys- ja uramahdollisuuksien sekä jopa työhyvinvoinnin ja työterveyden eriytyminen, sukupuolten ja sukupolvien tasa-arvoistumisen pysähtyminen sekä maahanmuuttajien muuttuminen työmarkkinoiden alaluokaksi. Positiivisemman arvion saavat vain alle 50 hengen yritykset, joissa edelleen kunnioitettaisiin keskinäistä lojaalisuutta ja ammattitaitoisuutta sekä julkisen sektorin työhönsä sitoutuneet kutsumustyötä tekevät.

Kuitenkin samalla on todettu suomalaisten olevan pääosin tyytyväisiä nykyiseen työhönsä ja olevan jatkossakin etenkin, mikäli uusi psykologinen sopimus syntyisi yksilöiden pärjäämisestä huolehtimisesta. Raportissa oleva tutkimusaineiston kuvaus tuo nimittäin esiin pääosin myönteisiä seikkoja ainakin nuorten (alle 30-vuotiaiden) työoloista. Tulokset täsmäävät monessa asiassa esimerkiksi Nuoret ja työ –barometrin antaman kuvan kanssa. Raportin lopussa esitettyjen

työelämän yleisten, negatiivisten muutossuuntien kanssa niillä näyttäisi siis olevan päällisin puolin vain vähän yhteistä. Esimerkiksi työpaikkojen sosiaaliset suhteet sekä vuorovaikutus ja keskinäinen tuki henkilöstöryhmien sisällä ja välillä näyttävät ainakin nuorten antamien vastausten valossa olevan hyvällä tolalla.

On kuitenkin huomattava, että Tilastokeskuksen työolotutkimus, Nuoret ja työ –barometri ja ISSP 2005 –aineisto yhdessä kertovat fyysisen kuormituksen, siihen kytkeytyvien erilaisten haittojen ja oireiden sekä työstä johtuvan tarmottomuuden tai uupumuksen olevan yllättävän yleisiä nuorilla, alle 25-vuotiailla tai alle 30-vuotiailla työntekijöillä. Näin olisi siitäkkin huolimatta, että fyysisesti vain vähän kuormittavaa tietotyötä tekee työllisistä yhä useampi. Tulos liittyy osittain niiden töiden luonteeseen, jotka ovat vanhastaan nuorten saavutettavissa ja joita ikääntyneemmät eivät yhtä mielellään ota vastaan tai halua tehdä. Työurien pidentämisen tavoitetta ajatellen nuorten työoloissa näyttää olevan edelleen tutkimisen ja kehittämisen varaa, jotta nuorten optimismi ja elämänarvot eivät muuttuisi työ- ja hyvinvointiyhteiskunnan kannalta nykyistä negatiivisempaan suuntaan.

LÄHTEET:

- Alasoini, Tuomo: Tutkimus käytännön palveluksessa. Mitä hyötyä HRM-vaikuttavuustutkimuksesta voi olla työorganisaatioiden kehittämistoiminnassa? *Hallinnon tutkimus* 2/2007, 83-94.
- Annual review of working conditions in the EU: 2005-2006. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions 2006. Printed in Denmark.
- Juuti, Pauli: Ikäjohtaminen. JTO-tutkimuksia, nro 13. Työministeriö. Viestintä Oy. Viisikko/ Oy Edita Ab 2001.
- Konttinen, Noora: Esimiehestä kaikki irti? Esimiestyön vaatimukset, aikapaine ja vaikutusmahdollisuudet. Teoksessa *Kaikilla mausteilla – artikkeleita työolotutkimuksesta*, 155-175. Tutkimuksia 244. Tilastokeskus, työmarkkinat. Helsinki 2006.
- Kouvonen, Anne: Ikäsyrijintäkemukset työssä ja työhönotossa. Työpoliittinen tutkimus 203/Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 157. Työministeriö. Helsinki 1999.
- Kouvonen, Anne: Koululaisten työssäkäynti ja ongelmakäyttäytyminen. Työpoliittinen tutkimus 226. Työministeriö. Helsinki 2001.
- Kouvonen, Anne: Lapset ja nuoret palkkatyössä. Työpoliittinen tutkimus 215. Työministeriö. Helsinki 2000.
- Kouvonen, Anne: Part-Time Work and Deviant Behaviour among Finnish Adolescents. National Research Institute of Legal policy. Helsinki 2002.
- Kouvonen, Anne: Peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten työssäkäynti ja ongelmakäyttäytyminen. Työpoliittinen Aikakauskirja 2/2003, 57-65.
- Launonen, Mirka – Leino, Timo – Viluksela, Marja – Hirvonen, Maria – Mäittälä, Jukka: Nuoret ja työ 2003 –barometri: taulukkoraportti. Työterveyslaitos. Vammala 2004.
- Lehto, Anna-Maija: Työpaineet ja kiirekokemukset. Teoksessa ”Kaikilla mausteilla – artikkeleita työolotutkimuksesta”, 249-272. Tutkimuksia 244. Tilastokeskus, työmarkkinat. Helsinki 2006.
- Lehto, Anna-Maija – Sutela, Hanna: Uhkia ja mahdollisuuksia. Työolotutkimuksen tuloksia 1977-2003. Tilastokeskus. Helsinki 2004.
- Melin, Harri – Blom, Raimo – Kiljunen, Pentti: Suomalaiset ja työ. Raportti ISSP 2005 Suomen aineistosta. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 3, 2007. Tampere 2007.
- Myllyniemi, Sami: Nuorisobarometri 2006. Teoksessa: Terhi-Anna Wilska (toim.): Uskon asia - Nuorisobarometri 2006. Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisosiain neuvottelukunta, Opetusministeriö. Helsinki 2006.
- Myllyniemi, Sami: Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura (julkaisuja 79) ja Nuorisosiain neuvottelukunta (julkaisuja 37). Opetusministeriö. Helsinki 2007.
- Pitkänen, Sari – Aho, Simo – Koponen, Hannu – Kylmäkoski, Merja – Nieminen, Jarmo – Virjo, Ilkka: Ryhtiä ja ruutia nuorten työvoimapalveluihin. Nuorten yhteiskuntatutkimuksen toteuttamista ja tuloksia selvittävä tutkimus. Työpoliittinen tutkimus 333. Työministeriö. Helsinki 2007.
- Sulander, Juhani – Viluksela, Marja – Elo, Aija-Riitta, Huuskonen, Matti S. – Leino, Timo: Nuoret ja työ 2006 -barometri: taulukkoraportti. Työterveyslaitos. Vammala 2007.

Sutela, Hanna: Työsuhteen määräaikaaisuuden kokeminen. Teoksessa ”Kaikilla mausteilla – artikkeleita työolotutkimuksesta”, 223-247. Tutkimuksia 244. Tilastokeskus, työmarkkinat. Helsinki 2006.

Työelämä/Työelämän asiantuntijalehti 4/2007. Työministeriö.

Wiberg, Matti: Opiskelijoiden työnteko iso ongelma. Vieraskynä-kirjoitus. Helsingin Sanomat 29.10.2007

Wilska, Terhi-Anna: Protestanttinen etiikka vai kapitalismin henki? Uskonnon vaikutus nuorten työhön ja talouteen liittyviin asenteisiin. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.): Uskon asia - Nuorisobarometri 2006, 110-122. Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisoasiain neuvottelukunta, Opetusministeriö. Helsinki 2006.

Ylöstalo, Pekka: Työolobarometri - lokakuu 2006. Työministeriö, analyysiyksikkö. Maaliskuu 2007. [Http://www.mol.fi/Tutkimus ja kehittäminen/Muut/julkaisut](http://www.mol.fi/Tutkimus%20ja%20kehittaminen/Muut/julkaisut).